

2016

Güz

# DÜZCE ÜNİVERSİTESİ

TÜRK DİLİ BÖLÜMÜ

## II. HAFTA:

### DİLİN SOSYAL YÖNÜ

1. *Dil ve Toplum*
2. *Dil ve Kültür-Millet*
3. *Dil ve Düşünce*
4. *Dil ve Duygu*
5. *Dil ve İletişim*



# DİLİN SOSYAL YÖNÜ

## 1. Dil ve Toplum<sup>1</sup>

Dil ve toplum deyim yerindeyse etle tırnak gibi birbirine sımsıkı bağlıdır. Bir dilin var olması ve yaşaması için nasıl belirli bir topluluk gerekliyse bir topluluğun da bir arada bulunması ve yaşaması için gerekli en önemli bağlardan biri dildir. Toplumlar dil aracılığıyla sağlam bir iletişim içinde bulunabilir ve kendi değerlerini kuşaktan kuşağa taşıyabilir. Dolayısıyla, dil insanların toplum içinde uyumlu yaşamalarını sağlayan en temel bildirişme aracıdır.

İngilizcenin bugün dünyada en geniş çapta iletişim dili olarak kullanıyor olması İngilizce konuşan çeşitli toplumların (ABD, İngiltere, Avustralya vb.) 1945 yılından sonraki dünyada çok büyük siyasi, ekonomik, teknolojik ve sosyal güce sahip olmalarından kaynaklanmaktadır. Dünyada ana dili olarak en fazla konuşulan dilin Çince olmasının sebebi Çin Halk Cumhuriyeti'nin bir buçuk milyara yaklaşan nüfusu dolayısıyladır.

Dil kendi başına gelişmez; dili geliştiren gibi, onu körelten, sonra bir gün öldüren de toplumdur. Bugün dünyada Sümerce, Eski Mısırca, Latince gibi çok sayıda ölü dil bulunmasının tek sebebi, bu dilleri konuşan toplumların tarihte kökten büyük değişimler geçirmiş olmalarıdır. Bir dili konuşan toplum ortadan kalkar veya büyük siyasi, sosyal ve kültürel değişimlere uğrarsa, o toplum kendi ana dilini bırakarak başka bir toplumun dilini benimseyebilir.

Yukarıdaki bu olgu çeşitli toplumların tarihî süreçte birbirlerinin dil ve kültürünü karşılıklı olarak değişik katmanlarda etkilemeleriyle de yakından ilgilidir. Birbirinden farklı diller kullanan toplumlar çeşitli siyasi, ekonomik, sosyal ve kültürel sebeplerle birbirleriyle aşağıdaki katmanlarda etkileşirler:

**1.1. Yan katman etkisi:** İki veya daha çok topluluk komşuluk ilişkisi içinde yaşarken aralarındaki siyasi, ekonomik, sosyal ve kültürel ilişkiler yüzünden birbirlerinin dillerinden az veya çok etkilenebilirler. Bu etkileşimde bir tarafın öbür tarafa belirli bir baskısı (zorlaması) yoktur. Balkanlardaki Sırp, Hırvatlar, Arnavutlar, Bulgarların birbirinin dillerini etkilemesi ve bu etkileşim sonucunda aralarında bir tür dil birliği doğuşu gibi. Latin ve Yunan dilleri arasındaki ortak öğeler de buna örnektir.

<sup>1</sup> Bu konu şu eser esas alınarak hazırlanmıştır: SAĞOL, Gülten [ed.] vd.: *Türk Dili Kitabı*: İstanbul 2006, 317 s., Duyap.

**1.2. Alt katman etkisi:** Herhangi bir toplum başka toplumları siyasi egemenliği altına aldığında, egemenliği altındaki toplumların dilinden o egemen toplumun diline çok sayıda kelime ve terim geemesine alt katman etkisi denir. Mesela, Yunanca, Sırpça, Bulgarca, Arapça ve Farsçadan Türkçeye çok sayıda kelimenin bir bölümünün geçmesi böyle alt katman etkisiyle olmuştur. ABD’de de çok sayıda yerli dilden İngilizceye kelime, terim, deyim ve yer adları geçmiştir. Hatta bu geçişler Amerikan İngilizcesi ve İngiliz İngilizcesi diye iki büyük farka sebep olmuştur.

**1.3. st katman etkisi:** eşitli toplumların üzerinde siyasi egemenlik kuran bir toplumun dilinden, egemenlik altındaki toplumların dillerine olan etkileşime st katman etkisi denir. st katman etkisinin en aşırı örneklerinden birini 1920-1991 yılları arasında Sovyetler Birliği içinde yaşımiş olan Türk topluluklarının dillerinde görmekteyiz. Sovyet hkmetinin Rus olmayan milletleri kültürel yönden eritme politikası yüzünden, SSCB’de yaşıyan başka milletler gibi Türk boyları da sistemli olarak Rus dilinin baskısı altında kaldılar. Çeşitli Türk yazı dillerindeki Rusça kelime ve terimlerin büyük lde artmasının yanı sıra, çok sayıda Türk boyları günlük iř konuşma ve yazışmalarını Rusça yapmak zorundaydılar. Bu düzenli baskı sonucu, Kazakistan Sovyet Cumhuriyeti 1991 yılında bağımsız olduğunda, bu cumhuriyette yaşıyan Kazakların sadece %30’u kendi ana dilini iyi derecede biliyordu ve Kazakların %70’i yalnızca Rus dilinde rahat iletişim kuracak durumdaydı. Son on beş yıldaki bağımsızlık döneminde ise, Kazakistan’da Kazak dili konusunda olumlu gelişmeler sonucunda bugün Kazakistan’da yaşıyan Kazakların artık %55’i kendi ana dilini iyi düzeyde kullanabilir duruma geldiler. Cezayir’de Arapların Fransızca’yı, Hindistan’da Hintlilerin İngilizceyi iyi derecede kullanabilmekte oluşları, bu st katman etkisinin en belirgin örnekleri sayılır.

**1.4. Egemen kültür etkisi:** Bu etkileşimde bir toplumun başka bir toplum veya toplumlar üzerinde siyasi egemenliği söz konusu değildir. Ancak, din ve medeniyet gibi alanlarda bazı toplumlar başka toplumların dil etkisini büyük lde yaşıyabilirler. VIII. yüzyıldaki “Orhun Yazıtları”nı incelendiğinde o dönem Türkçesinde görülen yabancı kelimelerin sayısının yaklaşık %1 olduğu söylenmektedir. Ancak, sonraki yüzyıllarda Türk dilindeki yabancı kelimelerin giderek arttığı görülmektedir. Bu durumun altında yatan temel sebep “Orhun Yazıtları”nın sahibi olan Kktrklerin “Kök Tanrı” inancına mensupken Kktrklerden sonra gelen Uygurların Çin ve Hindistan menşeli “Maniheizm-Budizm” inançlarını benimsemiş olmalarıdır. Zira Uygurlar bu dini öğrenmek için Çince ve Sanskritçe yazılmış dinî eserleri tercüme etmeye başlamışlardır. Dinle birlikte dile yeni/yabancı

kelimeler, terimler girmeye ve yerleşmeye başlamıştır. Hatta millî alfabemiz olan Köktürk alfabesi bırakılmış, yerine eski Soğdca'dan uyarlanmış bir Uygur alfabesi kullanılmaya başlanmıştır. Aynı durum birkaç asır sonra Karahanlılar döneminde İslâm'ın geniş kitleler hâlinde kabulüyle devam etmiştir. Bu sefer de İslâm'ı öğrenmek için Arapça ve Farsçadan çeviri faaliyetleri başlamış, İslam'la birlikte Arap ve Fars medeniyetlerinin bulunduğu kültür dairesine girilmiştir. O dönemlerden itibaren Arapça Farsça birçok kelime, deyim, terim dilimize yerleşmiş; alfabe değiştirilerek Arap alfabesi benimsenmiştir. Tanzimat'tan sonra da Türkler gittikçe Batı kültürünün etkisi altına girmişlerdir. İkinci Dünya Savaşına kadar Fransızca ve Almanca Osmanlı toplumu ve Türkiye Cumhuriyeti'nde etkiliyken savaştan sonra İngilizce etkin konuma gelmiştir. Aynı şekilde, Japonlar da Budizm sebebiyle Çin dili ve kültürünün büyük ölçüde etkisinde kalmışlardır. Bugün hiç Japonca bilmeyen Çince bilen bir kişi Tokyo sokaklarında dolaşırsa, postane, hastane gibi önemli yerlerin nerede olduğunu rahatlıkla anlayabilir; çünkü Japonlar bu tür binaların adlarını bugün de Çin yazısıyla yazmaktadırlar. Dikkat edilirse bu değişimlerde herhangi bir siyasi güç, otorite, dayatma yoktur. Bu değişim tamamen bir kültürün diğer kültüre egemen olması ile ilgilidir.

**1.5. İki dillilik:** Yukarıdaki her dört değişik katmanın etkisiyle bazı topluluklar, gruplar, bireyler iki değişik toplumun dilini birlikte ve aynı ölçüde kullanır durumda bulunabilirler. Buna iki dillilik olgusu denir. İki dilliliğin boyutu, onu kullanan topluluk, grup ve bireylerin günlük hayatta hangi alanlarda ve ne ölçüde o iki dilden yararlanıyor olmalarına bağlıdır. Mesela, Almanya'da yaşayan Türklerin içinde bazı ailelerin çocukları evde sadece Türkçe ve dışarıda sadece Almanca konuşmak zorunda olabilirler. Eğer onlar anaokulundan başlayarak eğitimlerini yalnızca Alman dilinde almış iseler, Almanca ilk dil, Türkçe ise ikinci dil durumuna düşer. İki dillilik olgusunun en yoğun yaşandığı yerler ise, eski İngiliz, Fransız ve Alman sömürge yerleridir. Güneydoğu Asya'daki birçok adada yaşayan yerliler ile oralara gelmiş olan Avrupalılar birbirleriyle Picin (Pidgin) diliyle anlaşır. Bu Picin dili, yerli dil ile İngilizce veya Fransızca gibi bir Avrupa dilinin kelime ve gramerlerinin birbiriyle karışması sonucu ortaya çıkan yeni bir dildir. Yerliler yabancılarla ilişkilerinde Picin dilini kullanırken, kendi aralarında kendi ana dillerini kullanırlar (Papua Yeni Gine'de konuşulan "Tok Pisin" gibi). Ancak, bunun daha bir adım ilerisinde ise, Picin dilini konuşan yerlilerin kendi ana dillerini tamamen bırakarak bu Picin dilini tamamen benimsemeleri sonucu oluşan Kreyol (Creole) dil olgusu vardır. Karayip'te konuşulan Karayip Kreyolcası bu durumdadır. Bu melez dili konuşan yerliler kendi ana dillerini artık kullanmamaktadırlar.

## 2. Dil ve Kültür-Millet

*Kültür*, Latince “toprağı ekip biçme, verimlendirme” anlamındaki *colere>cultura* kelimesinden gelir.<sup>2</sup> Bu anlamına paralel olarak Türkçede de tarım, tıp ve botanik alanlarında üretme, yetiştirme, çoğaltma çalışmaları anlamlarında kullanılır: *bakteri kültürleri, kültür bitkileri, idrar kültürü* vb. *Kültür* sözü bu anlam dışında özel bir sahadaki yüksek bilgi ve eğitim düzeyini; muhakeme, zevk ve eleştirme yeteneklerinin gelişmişliğini; sanat, sanat eserleri ve faaliyetlerini vb. ifade etmek için de kullanılır: *kültürlü insan, kültürsüz adam, tiyatro kültürü, kitap kültürü, kültür faaliyetleri, kültür kuruluşları* vb.<sup>3</sup> “Kültür”ün buradaki konumuzla ilgili olarak üzerinde durmamız gereken anlamı ise şöyledir: *Kültür, bir toplumu millet hâline getiren ve milletten millete değişen değerler bütünüdür.* Genel kültür ile millî kültür arasındaki fark da bu nitelik ayrılığına dayanır.<sup>4</sup>

Bir insan topluluğunun yüzyıllarca devam eden ortak yaşayışından doğan maddî ve manevî değerlerinin, birikimlerinin ve davranış biçimlerinin bütünü olan kültür, topluma kişilik kazandıran değerler bütünüdür. En ilkel insan topluluklarından en gelişmişine varana kadar her toplumun kendisine has bir yaşam biçimi, kültürü vardır. Bir kültür için vazgeçilmez önem taşıyan öğeler, başka bir kültür için önemsiz sayılabilir. Dünyadaki toplumların, milletlerin mozaik hâlindeki farklı görünüşleri de genellikle kültür yapılarındaki bu farklılıktan kaynaklanmaktadır.<sup>5</sup>

Kültürü oluşturan öğeler “maddi kültür unsurları” ve “manevi kültür unsurları” olarak ikiye ayrılmaktadır. Toplumların kullandıkları çeşitli alet edevat, giyim-kuşam tarzları, ev bark şekilleri, yemekleri vb. *maddi*; toplumlara ait dil, din, tarih, hukuk sistemi, ahlâk anlayışı, gelenek ve görenekler vb. ise *manevi kültür* unsurlarıdır.<sup>6</sup> Bu unsurlar arasında dilin çok ayrı ve özel bir yeri vardır. Zira edebiyat, felsefe, çeşitli sanat ve bilim dalları bir toplumun kültüründeki temel taşlardır ve bu taşların oluşması doğrudan doğruya dile dayanır. Dil olmadan felsefe, basın, sanat (şarkı, türkü, tiyatro sinema vb.), bilim (tıp, matematik, fizik, kimya, sosyoloji, psikoloji vb.) eserleri tam anlamıyla yaratılamaz, geliştirilemez, iletilemez.

<sup>2</sup> <http://www.etimolojiturkce.com/kelime/k%C3%BClt%C3%BCr>

<sup>3</sup> “Kültür” kelimesinin farklı anlamları için bkz.:

[http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com\\_bts&arama=kelime&guid=TDK.GTS.57eae8e2761c86.02069670](http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_bts&arama=kelime&guid=TDK.GTS.57eae8e2761c86.02069670)

Durkheim’den Piaget’e, Chomsky’den Sapir’e önemli düşünür ve bilim adamlarının “Kültür” tanımlama ve açıklamalarıyla ilgili bilgi sahibi olmak için -genel özet mahiyetinde- şu kaynağa bakılabilir: YILDIZ, Tolga: “Saussure’den Bakhtın’e Dil-Kültür İlişkisi: ‘Tümü Kapsayıcı Olgu’”, *İdil*: Ankara 2014, 3. C., 11. S., 115-136. s.

<sup>4</sup> KORKMAZ, Zeynep vd.: *Türk Dili ve Kompozisyon*: 12. s.

<sup>5</sup> KORKMAZ, Zeynep vd.: *Türk Dili ve Kompozisyon*: 12-14. s.

<sup>6</sup> Konumuz esas itibarıyla “dil” olduğu için burada kültürün diğer unsurlarına değinilmeyecek, yalnızca “dil-kültür” ilişkisiyle iktifa edilecektir. *Kültürü oluşturan öğeler, bunların nitelikleri, kültürün özellikleri, kültür değişimleri, kültür ve medeniyet* gibi konular için elektronik, basılı veya diğer formatlarda çok sayıda kaynağa kolayca ulaşabilirsiniz.

Tüm bunların gelişmesi dilin daha da gelişerek zenginleşmesi ve bir kültür dili olarak yükselmesine bağlıdır.<sup>7</sup> Bir toplumun kültür düzeyi ile dil düzeyi doğru orantıda iki değerdir. Özetle şu söylenebilir ki **“Dil, kültürün ilk ve temel ögesidir; bir kültür yaratıcısıdır.”**<sup>8</sup>

Kültür-dil arasındaki ilişkide dilin önemli vasıflarından biri de **“en etkili kültür aktarıcısı ve taşıyıcısı”** olmasıdır. Sözlü ve yazılı kültür ürünleri ancak dil aracılığı ile nesilden nesile aktarılır. Bir dil öğrenildiğinde yalnızca konuşma ihtiyacını giderecek vasıtaya sahip olunmaz, aynı zamanda o dili konuşan toplumun karakteristik yaşam biçimi, kendine has değerleri vb. de öğrenilir. Yahya Kemal’in deyişiyle, “kökü mazide olan ati” olabilmenin en önemli ve en kestirme yolu dil köprüsünü sağlam tutmak, korumak ve daima işler kılmaktır.<sup>9</sup>

Dil, bir milletin duygu ve düşünce tarzı, tarihi ve toplum bilinci ile birlikte yol almaktadır. Bu nedenle kişiler arasındaki ortak duygu ve düşünce akımı dille kurulabilmekte, dolayısıyla millî birlik ve beraberlik, toplumdaki bireylerin birbirine perçinlenmesi dil ile sağlanabilmektedir. Dil, bir milletin manevi gücünün eseridir. Onun ruhunun dış görünüşüdür. W. Humboldt’un ifadesiyle **“Bir milletin dili ruhudur, ruhu da dildir.”** Bir toplumu millet yapan unsurların en başında gelen dil ile ilgili Atatürk’ün şu sözleri de dikkate şayandır: “Türk milleti demek, Türk dili demektir. Türk dili, Türk milleti için kutsal bir hazinedir. Türk milleti, geçirdiği nihayetsiz felâketler içinde ahlâkının, ananelerinin, hatıralarının, menfaatlerinin, kısacası bugün kendi milliyetini yapan her şeyinin dili sayesinde muhafaza olduğunu görüyor. Türk dili, Türk milletinin kalbidir; zihnidir.”<sup>10</sup>

Kültür, en kısa ve genel anlamda toplumların kendilerine has yaşayış biçimidir. Her toplumun yaşam biçimi mutlaka ama mutlaka konuşulan dile yansır. Birçok bilim adamı **“Dil, kültürün aynasıdır.”** mahiyetinde sözler söylemiş, açıklamalarda bulunmuştur. Hakkında hiçbir bilgiye sahip olunmayan bir toplumun yalnızca konuştuğu dil incelenirse bile - konuşulan dilin söz dağarcığı, atasözleri, deyimleri vb.- o toplumla ilgili çok önemli ve isabetli bilgilere ulaşılabilmektedir. Diller, toplumların duygu ve düşünce tarzına, sosyal durumlarına, oturdukları yerlere ve iklim şartlarına, tarihteki geçmişlerine, zaman içinde uğradıkları değişme ve gelişmelere göre şekil ve işleyiş bakımından birbirinden ayrı bir biçimlenmeye uğramışlardır.<sup>11</sup> Bu hususu somutlaştırmak için birkaç örnek vermek gerekirse

<sup>7</sup> SAĞOL, Gülden [ed.] vd.: *Türk Dili Kitabı*: 15. s.

<sup>8</sup> KORKMAZ, Zeynep vd.: *Türk Dili ve Kompozisyon*: 22. ve 24. s.

<sup>9</sup> GÖÇER, A.: “Dil-Kültür İlişkisi ve Etkileşimi Üzerine”, *Türk Dili*:. 51. s.

<sup>10</sup> KORKMAZ, Zeynep vd.: *Türk Dili ve Kompozisyon*: 23-24. s.

<sup>11</sup> KORKMAZ, Zeynep vd.: *Türk Dili ve Kompozisyon*: 9. s.

şunları söyleyebiliriz: Türkçede devenin rengini gösteren bir tek “devetüyü” kelimesi bulunduğu hâlde Arap dilinde bu rengin ton farklarını gösteren, birçok hatta yüze yakın kelimenin varlığından söz edilmesi, Arap toplumunun yaşayış özelliklerinden ve devenin Arap toplumundaki önemli yerinden ileri gelmektedir. Bizim dilimizde de bunun yerini at türleri ve at renkleri almıştır. Yine dilbilimcilerin verdikleri bilgilere göre, Bolivya ve Peru’da yaşayan Aymara adlı Kızıldereli kabilesinin dilinde sadece patates çeşitlerini anlatmak için 200 ayrı kelime kullanılmaktadır. Eskimolarda, “kar”ın yaşama düzeni bakımından taşıdığı önem dolayısıyla, yavaş yavaş yağın kar, kuru rüzgârda savrulan kar, toz halinde uçan kar, ıslak olarak buzlanmış kar, üstü buz tutmuş kar, ev yapmakta kullanılan ve kalıp halinde kesilebilen kuru kar türleri için hep ayrı ayrı kelimeler bulunmaktadır.<sup>12</sup> Yine bir dilin atasözü ve deyimlerini, argo söz dağarcığını vb. inceleyerek o dili konuşan toplumların değer yargılarına, yaşayış biçimlerine daha genel manasıyla “kültür”üne dair oldukça önemli saptama ve bilgilere erişmek mümkündür.

### 3. Dil ve Düşünce

Dil ve düşünce ilişkisi Eflatun (Platon)’dan günümüze kadar çok sayıda filozof ve bilim adamının üzerinde durup kafa yorduğu bir konudur. “Dil mi öncedir, yoksa düşünce mi öncedir?” yani “İnsan konuştuğu için mi düşünür, düşündüğü için mi konuşur?”, “Dil/kelimeler olmadan düşünülebilir mi?”, “Hiçbir dil bilmeyen biri ne kadar düşünebilir?”, “Düşünce, dilin yapısına göre mi biçimlenir?” gibi sorular yüzyıllar boyunca tartışılmış; ancak konu kesin olarak bilimsel bir temele oturtulamamıştır. Bu hususta bilim dünyasının genel itibarıyla ikiye bölündüğü söylenebilir: 1. Dil olmadan düşüncenin olmayacağını iddia edenler 2. Dilsiz de düşünülebileceğini iddia edenler.

Karmaşık düşünme ve konuşma yeteneği insanı hayvandan ayıran temel özelliklerdir. Bu yüzden çok sayıda bilim adamı düşünce ile dilin iç içe olduğunu söylemektedir. Platon, “Düşünme sessiz bir konuşmadır.” diyerek konuşma ve düşünmeyi birbirinden ayırmaz. Çocukta düşünce ve dil gelişimi konusunda bir çığır açan Lev Semonovich Vygotsky (1896-1934)<sup>13</sup> “düşünme=dil+ses” formülünü önererek düşüncenin ancak dille var olabileceğini iddia eder.<sup>14</sup>

Bir ulusun kültürünün gelişmesi için öncelikle dilinin gelişmesi gerekir diyen Leibniz’e göre de “Dil, aklın aynasıdır.”. Tıpkı Wittgenstein’in “Dilimin sınırları, dünyanın

<sup>12</sup> KORKMAZ, Zeynep vd.: *Türk Dili ve Kompozisyon*: 9. s.

<sup>13</sup> Vygotsky ve Düşünce-Dil ilişkisine dair görüşleri için bkz.: ERDENER, Eda: “Vygotsky’nin Düşünce ve Dil Gelişimi Üzerine Görüşleri: Piaget’e Eleştirel Bir Bakış”, *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*: Ankara 2009, 7. C., 1. S., 85-103. s.

<sup>14</sup> SAĞOL, Gülden [ed.] vd.: *Türk Dili Kitabı*: 16. s.

sınırlarını imler.” sözünde olduğu gibi Foucault da dili, işaretleri bir şeyin etrafında düzene sokan onu bağlantılarıyla kavrayan ve anlamlandıran bir yetenek olarak görür. Başka bir deyişle dil, düşünceyi dışa vuran onu somutlaştıran bir şeydir. Bir bakıma düşüncenin kendisidir. Harman da dil ve düşünce arasında çok sıkı bir bağ olduğunu ve düşünen bir kişinin “cümleler düşündüğü” veya “cümleler ile (dil ile) düşündüğünü” ifade etmektedir. Ona göre, düşünülen ya herhangi bir dilin cümleleri ya da özel bir düşünce dilinin önermeleri olmaktadır. Burada da Harman, düşünceyi dile bağlamakta ve düşüncenin ancak ifade edilebilen cümleler sayesinde (yani dil ile) güncelleştiğini ve bir noktada varlığının ancak dille kavranabildiğini ifade etmektedir.<sup>15</sup>

Düşüncenin dile bağımlı olmadığını söyleyenlere göre, düşünme eyleminin dil olmadan da gerçekleşmesi mümkündür. Ancak bu yaklaşımı sergileyenler, düşüncenin hangi yönüyle ve ne ölçüde dilden bağımsız olduğunu yeterince açıklayamamışlardır. D. Ricks’in yaptığı bir çalışmada, çocukların konuşmaya başlangıç dönemlerinde, çevrelerindeki nesnelere üzerine iletişimde bulunabilmek için, bu nesnelere verdikleri adları büyüklerinden öğrenmeyip, kendilerinin icat ettikleri sonucuna varılmıştır.<sup>16</sup> Langacker gibi bazı dilbilimciler de müzik besteleme, heykel yapma gibi faaliyetlerin dille ilişkisinin bulunmadığına dikkat çekmektedir.<sup>17</sup>

“Dil=Düşünce” formülünün doğruluğu hâlen tartışılıyor olsa da düşüncenin somutlaştırılmasındaki ve aktarılmasındaki en önemli vasıtanın dil olduğu, dil ve düşünce arasında çok sıkı bir bağ olduğu su götürmez bir gerçektir.

#### 4. Dil ve Duygu

İnsanlar duygularını dil olmadan da yüz, göz, dudak mimikleriyle veya el, ayak, baş hareketleriyle ifade edebilir; duyguların ifadesinde yegâne vasıtanın dil olmadığı kesindir. Lâkin düşünce dünyası gibi duygu dünyası da karmaşık olan insanoğlu duygularının ne kadarını dil olmadan ifade edebilirdi? Bir insan “Onun bu hâline içim parçalanıyor!” veya “Sevgim bir okyanus kadar sonsuz ve derindir!” biçimindeki duygularını dil olmadan karşısındakine nasıl aktarabilir?<sup>18</sup> Dil olmadan duyguların çok dar kapsamda, kabaca ifade edilebileceği; duyguları en açık, en ayrıntılı ve en kapsamlı şekilde ifade eden yegâne vasıtanın dil olduğu konu üzerinde düşünen herkesin kolayca fark edebileceği bir gerçektir.

<sup>15</sup> GÜL, F., SOYSAL, B.: “Dil ve Düşünce İlişkisi Üzerine”, *SBARD*: 69-70. s.

<sup>16</sup> GÜL, F., SOYSAL, B.: “Dil ve Düşünce İlişkisi Üzerine”, *SBARD*: 72. s.

<sup>17</sup> KORKMAZ, Zeynep vd.: *Türk Dili ve Kompozisyon*: 4. s.

<sup>18</sup> SAĞOL, Gülten [ed.] vd.: *Türk Dili Kitabı*: 16. s.



## 5. Dil ve İletişim

İnsanların duygu ve düşüncelerini çeşitli yollarla ve ortak göstergelerle başkalarına iletmesine ve bunun anlamlandırılmasına iletişim denir.<sup>19</sup> İnsanlar arasında anlaşmayı sağlayan en yaygın iletişim aracı da dildir. Dil, kişinin kendini anlatması yanında başkalarını anlamasını sağlar. Bu karşılıklı anlatma-anlama işlevleri dile bir anlaşma aracı niteliği kazandırır.<sup>20</sup>

İnsanların başarılarında kişiler arası iletişimde kullanılan dilin önemli rol oynadığı herkesin malûmudur. Günümüz iş dünyasında da artık dili kullanma becerisine göre eleman alımının yapılması dikkat çekicidir. Yöneticiler “kazanç<başarılı iletişim<dili iyi kullanma” ilgisinin farkındadır. “Dil>İletişim>Başarı” ilgisi hususunda Hayati Develi’nin şu söz ve sorularına kulak vermekte fayda vardır: “(,,) Hepimiz karşımızdaki hakkında dilinden edindiğimiz bilgileri değerlendirerek bir hüküm veriyoruz. Muhatabımızın nereli olduğunu, etnik kimliğine varıncaya kadar dilinden anlayabiliyoruz. Sağcı mı solcu mu? Batıcı mı muhafazakâr mı? Okumuş biri mi yoksa sıradan bir kimse mi? Düzgün Türkçe konuşamayan birini şirketinizde halkla ilişkiler müdürü yapar mıydınız? Başın dil ile tartılması, yani insanın dil kullanımındaki başarısıyla değerlendirilmesi, günümüz iş dünyasında başarının anahtarının da dil olduğunu gösteriyor. Dilinizi iyi kullanamıyorsanız *prezantabl* olamazsınız! Kendinizi iyi anlatamıyorsanız, muhatabınızı iyi anlayamıyorsanız; yani çevrenizle sağlıklı bir iletişim kuramıyorsanız iş başarısı mümkün olur mu? (...) Dil kullanımındaki yetkinlik ferde sosyal hayatın birçok alanında başarı getirecektir. Çünkü hayat iletişim ile kaim.”<sup>21</sup>

Özetle dil, insanlar arasındaki iletişimde yegâne araç olmasa bile en esaslı araçtır ve başarılı bir iletişimin anahtarı dili iyi kullanma becerisinde saklıdır.

----- O -----

2006

<sup>19</sup> ERTEM, R., KOCAKAPLAN, İ.: *Üniversitelerde Türk Dili ve Kompozisyon*: 73. s.

<sup>20</sup> KOLCU, Hasan vd.: *Türk Dili Ders Kitabı*:15-16. s.

<sup>21</sup> DEVELİ, H.: *Dil Doktoru*: 13-14. s .

## KAYNAKLAR

DEVELİ, Hayati: *Dil Doktoru*: İstanbul 2012, 7. bs., 231 s., Kesit.

ERTEM, Rekin, KOCAKAPLAN, İsa: *Üniversitelerde Türk Dili ve Kompozisyon*: İstanbul 2010, 2. bs., 456 s., Kesit.

GÖÇER, Ali: “Dil Kültür İlişkisi ve Etkileşimi Üzerine”, *Türk Dili*: Ankara 2012, 3. C., 729. s., 50-57. s.

GÜL, Fikri, SOYSAL, Birol: “Dil ve Düşünce İlişkisi Üzerine”, *Sosyal Bilimler Araştırma Dergisi*: Diyarbakır 2009, 13. S., 65–76. s.

KORKMAZ, Zeynep vd.: *Türk Dili ve Kompozisyon*: Ankara 2009, 596 s., Ekin Yayınevi.

SAĞOL, Gülden [ed.] vd.: *Türk Dili Kitabı*: İstanbul 2006, 317 s., Duyap.

## E-KAYNAKLAR

GÜNDOĞAN, Ali Osman: “Dil-Düşünce ve Varlık İlişkisi”:

<http://www.aliosmangundogan.com/PDF/Makale/Ali-Osman-Gundogan-Dil-Dusunce-ve-Varlik-Iliskisi.pdf>

<http://www.etimolojiturkce.com/kelime/k%C3%BClt%C3%BCr>

[http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com\\_bts&arama=kelime&guid=TDK.GTS.57eae8e2761c86.02069670](http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_bts&arama=kelime&guid=TDK.GTS.57eae8e2761c86.02069670)

2006